

Izabela Lipińska¹
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Kontraktacja jako ogniwo łańcucha agro-logistycznego

Wstęp

Umowa kontraktacji jest jedną z umów, która kształtuje proces pozyskiwania surowców dla przemysłu rolno-spożywczego. Oddziałuje nań na każdym etapie wytwarzania i tym samym jest często w literaturze traktowana jako umowa produkcyjna lub umowa rolno- przemysłowa [1,2]. Umowa ta jest ściśle związana z działalnością wytwórczą w rolnictwie, gdzie stanowi jeden z instrumentów integracji pionowej [5]. Istniejące w jej ramach pewne zależności pomiędzy stronami umowy, są niezwykle ważne z punktu widzenia wzrostu ich konkurencyjności. Integracja poprzez kontraktację pozwala na racjonalizację wykorzystania czynników produkcji, czy chociażby może prowadzić w niektórych przypadkach do obniżenia kosztów produkcji.

W odniesieniu do agro-logistyki, kontraktacja scala na płaszczyźnie producent rolny – kontraktujący element planowania, pozyskiwania, kontrolowania i przepływu surowców oraz produktów rolnych do dalszego ich przetworzenia bądź sprzedaży. Od jej właściwego „zaprojektowania” zależy skuteczność i efektywność podejmowanych działań przez szeroko rozumianego przedsiębiorcę.

Celem artykułu jest przedstawienie wybranych elementów regulacji prawnej, determinującej zawieranie umowy kontraktacji wraz ze wskazaniem ich powiązań z agro-logistyką. Podstawową metodą zastosowaną w pracy była metoda deskryptywna oraz dogmatyczna analiza tekstów normatywnych.

Wyniki

Umowa kontraktacji jest umową nazwaną, kształtowaną przepisami kodeksu cywilnego (art. 613-626 k.c.) [9]. Normy nań oddziałujące zostały zawarte w kilkunastu artykułach, a objęły podstawowy trzon zasad i reguł wpływających na jej treść. Jednakże w kodeksie cywilnym został zarysowany jedynie model umowy wraz ze wskazaniem podstawowych praw i obowiązków stron. Tym samym ustawodawca pozostawił stronom znaczą swobodę w kształtowaniu jej treści [4]. Tylko w przypadku nielicznych produktów rolnych, z uwagi na przyjętą politykę rolną, czy też społeczną, wprowadził jej pewną reglamentację. Chodzi to o umowy kontraktacji, których przedmiotem są buraki cukrowe oraz mak. To pewne ograniczenie wynika zarówno ze ścisłego wskazania rodzaju podmiotów, które mogą zawrzeć umowę, limitacji produkcji rolnej oraz stawianych szczególnych wymagań co do prowadzenia samego procesu produkcji.

¹ dr Izabela Lipińska, Zakład Prawa Gospodarczego i Rolnego, Katedra Zarządzania i Prawa, Wydział Ekonomiczno-Społeczny, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

W kodeksowym ujęciu, od strony podmiotowej, umowa może być zawarta pomiędzy producentem rolnym, którym może być osoba fizyczna, osoba prawna lub grupa producentów rolnych i ich związek, a kontraktującym. Należy przez niego rozumieć każdą osobę fizyczną lub prawną. Odpowiednio „jednostkami” kontraktującymi mogą być różne gałęzie przemysłu rolnego i spożywczego (zakłady przetwórcze, rzeźnie, chłodnie, etc.), czy wyspecjalizowane przedsiębiorstwa skupujące (stacje hodowli roślin, stacje nasienne, etc.).

Kontraktacja wiąże się ściśle z dwoma etapami produkcji – wytworzeniem oraz dostarczeniem produktu rolnego. Zawierając umowę kontraktacji producent rolny zobowiązuje się wytworzyć i dostarczyć kontraktującemu oznaczoną ilość produktów rolnych określonego rodzaju, a kontraktujący zobowiązuje się te produkty odebrać w terminie umówionym, zapłacić umówioną cenę oraz spełnić określone świadczenie dodatkowe, jeżeli umowa lub przepisy szczególne przewidują obowiązek (art. 613 kc). Umowa ta zabezpiecza wskazany wolumen produkcji. Obecnie jej przedmiotem są najczęściej buraki cukrowe, zboże, mak, ziemniaki, rzepak, zioła oraz trzoda chlewna.

Od strony producenta rolnego, kontraktacja gwarantuje możliwość wytworzenia najczęściej sztywno określonej ilości produktów. Ich wolumen może być wskazany liczbowo, wagowo, a także wg obszaru. W oparciu o umowę, producent ma pewność zbytu oraz wynagrodzenia, natomiast kontraktujący ma zabezpieczony niezbędny surowiec do dalszej produkcji. Obok zakontraktowanej ilości, umowa może być także sposobem zagwarantowania wymaganej jakości produktów rolnych. W tym przypadku chodzi zarówno o osiągnięcie pożądanych parametrów dostarczonego surowca, ale także o jego wytworzenie ze wskazanego przez kontraktującego materiału wyjściowego, często zgodnie z jego zaleceniami uprawowymi.

W łańcuchu agro-logistycznym bardzo istotnym elementem z punktu widzenia zapewnienia ciągłości produkcji, jest trwałość i tym samym cykliczność wykonywania umowy kontraktacji. Z uwagi na warunki klimatyczne panujące w naszym kraju, zbiór większości plonów odbywa się tylko raz do roku. Zatem by zapewnić pewien powtarzalny cykl produkcyjny dla obu stron, umowy coraz częściej zawiera się na dłuższe, wieloletnie okresy. Potrzeba ta może w szczególności nabierać ogromnego znaczenia w przypadku wprowadzania nowych odmian i gatunków, środków ochrony roślin, innowacyjnych systemów produkcji czy prowadzenia gospodarstwa typu ekologicznego. Ponadto niektóre rodzaje produkcji, przynajmniej na jej etapie wstępnym, wymagają dużych nakładów finansowych. Zatem trwałość umowy w tym przypadku może gwarantować ich zwrot.

Kwestie związane z ciągłością produkcji odnoszą się także do zmiany stanu posiadania gospodarstwa rolnego w toku zakontraktowanej produkcji. W takim przypadku – zgodnie z rozwiązaniem przyjętym w kodeksie cywilnym - nabywca gospodarstwa powinien wiedzieć o tym, że wraz z nabyciem jego posiadania przechodzą na niego prawa i obowiązki związane z wykonaniem umowy. Zasada ta nie ma jednak zastosowania, gdy przejście posiadania gospodarstwa nastąpiło odpłatnie, a nabywca nie wiedział o istnieniu umowy i mimo zachowania należytej staranności nie mógł się o niej dowiedzieć.

Od strony praktycznej i technicznej, umowa może przewidywać spełnienie przez kontraktującego na rzecz producenta rolnego określonych świadczeń dodatkowych. Ich celem może być zarówno zmotywowanie producenta do podejmowania określonych działań, ułatwienie procesu produkcji, jak i osiągnięcie konkretnego efektu ekonomicznego. Do przykładowych świadczeń można zaliczyć zapewnienie rolnikowi możliwości nabycia odpowiedniego materiału siewnego, właściwych nawozów i środków chemicznych, uzyskanie pomocy finansowej (np. udzielenie zaliczki), pomoc agrotechniczna (np. pomoc przy zbiorze), premie pieniężne oraz rzeczowe. Ustawodawca wymienia w kodeksie cywilnym tylko ich przykłady, pozwalając stronom na ich dowolne wskazanie. Coraz częściej kontraktujący gwarantuje rolnikowi dostęp do najnowszej wiedzy, techniki i technologii. Pozwala to na wprowadzanie innowacji w produkcji i tym samym przyczynia się do wytwarzania surowców najbardziej poszukiwanych i pożądanых na rynku. Warto podkreślić, że dostarczenie świadczeń dodatkowych może się odbywać w ramach samego stosunku kontraktacji, jak i poza nim, na podstawie odrębnej umowy.

Proces produkcji rolnej w oparciu o kontraktację podlega kontroli i nadzorowi sprawowanemu przez kontraktującego. Producent rolny nie może się od tego obowiązku uchylić. W szczególności musi umożliwić kontraktującemu, lub osobie przez niego upoważnionej, wejście na teren plantacji. W toku weryfikacji procesu produkcji, mogą być dokonywane oględziny, pobierane do analizy próbki gleby, roślin, etc. Jest to pewien sposób weryfikacji, czy producent zastosował się do wskazanych w umowie metod i środków produkcji. W efekcie przeprowadzonej kontroli, kontraktujący może sugerować bądź narzucać pewne rozwiązania produkcyjne, natomiast producent rolny powinien stosować się do jego wskazówek i poleceń. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w razie niemożliwości wywiązania się w całości z umowy z przyczyn związanych z niewłaściwym nadzorem, kontrolą i błędnymi wskazówkami, producent nie będzie ponosił odpowiedzialności.

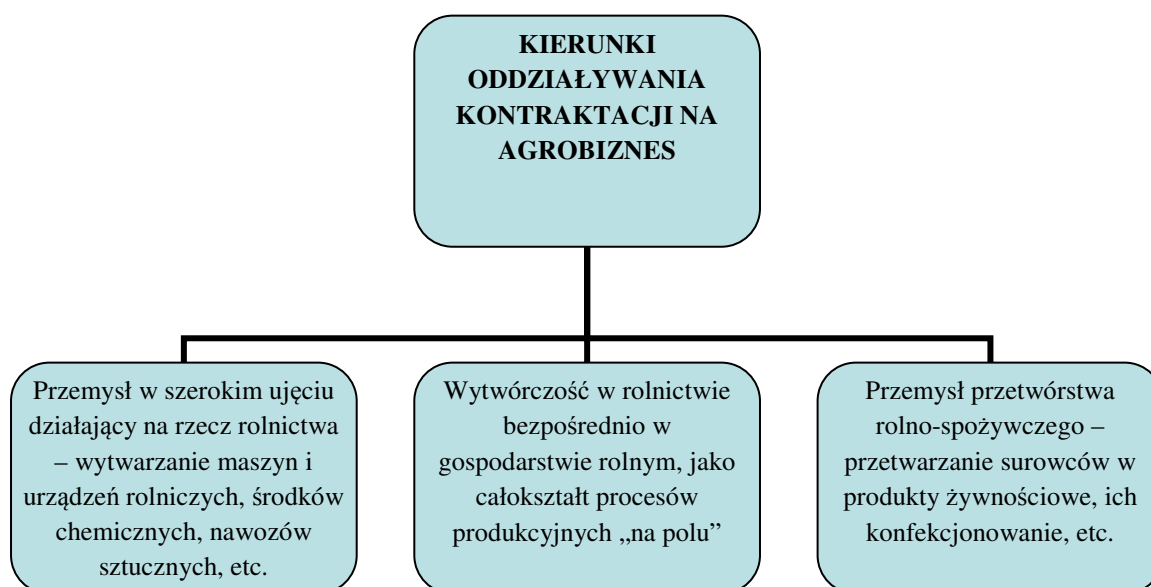
Kontraktujący zawiera umowę z wybranym producentem rolnym, tym który daje najlepszą gwarancję należytego wytworzenia i dostarczenia przedmiotu umowy. W praktyce coraz częściej umowy takie są zawierane z rolnikami, którzy wytwarzają duże ilości surowca oraz posiadają gospodarstwa w niedalekiej odległości od kontraktującego, co znacznie ogranicza koszty transportu produktów. Spełnienie powyższych warunków, daje rolnikowi możliwość sprzedaży produktów po z góry ustalonej cenie i w określonej ilości. Zatem nie jest on narażony na zmienną sytuację gospodarczą w momencie dostawy.

Zgodnie z umową producent rolny ma obowiązek dołożenia należytej staranności w toku produkcji, by mógł dostarczyć bezpieczny i najbardziej pożądaný przez kontraktującego produkt. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że samo dostarczenie może być przesunięte w czasie od momentu wytworzenia surowca, co będzie się wiązało z jego czasowym przechowaniem. W tym przypadku będą miały zastosowanie zarówno postanowienia wynikające z umowy, jak i szczególne zasady prawa żywnościowego wynikające z Rozporządzenia Rady nr 178/2002 i aktów wykonawczych do rozporządzenia [6,7,8]. Ponadto w wykonaniu umowy pojawia się kolejny istotny element logistyczny, jakim jest transport. Tenże,

w zależności od rodzaju produktu rolnego, może odbywać się z uwzględnieniem szczególnych wymagań, które są kształtowane przepisami krajowymi, jak i unijnymi.

Analizując kontraktację w aspekcie roli jaką zajmuje w agro-logistyce, należy stwierdzić, że może być ona traktowana jako pewne narzędzie służące poprawnemu, przestrzennemu rozmieszczeniu produkcji poszczególnych produktów rolnych. Będzie ono uzależnione przede wszystkim od panujących warunków klimatyczno-przyrodniczych. Ponadto uzasadnienia jego bytu należy także poszukiwać w ułożeniu w rejonie produkcyjnym pozostałych elementów logistycznych, jak np. istnienia zakładu przetwórczego.

Zawarcie umowy kontraktacji jest efektem podejmowania często bardzo ważnych, strategicznych dla jej stron decyzji. Tym samym oddziałuje ona na procesy planowania jeszcze przed rozpoczęciem produkcji. Zatem umowa ta przyczynia się bezpośrednio do procesu zarządzania środkami produkcji w agrobiznesie. Z kolei jego celem jest maksymalna eliminacja występującego ryzyka produkcyjnego [3].

Rys. 1 Oddziaływanie kontraktacji na agrobiznes

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec warto dodać, że w kontraktacji spleta się kilka typów stosunków ekonomicznych. Należy do nich sama transakcja handlowa, bezpośrednie współdziałanie produkcyjne, przeciwdziałanie występowaniu szeroko rozumianego ryzyka, oraz wsparcie finansowe, które najczęściej przybiera formę kredytu [10]. Zatem można stwierdzić, że odgrywa ona ogromną rolę jako pewnego rodzaju „spoiwo” różnych zależności oraz działań między stronami, co wpływa na jej doniosłe i ciągle rosnące znaczenie w agrobiznesie [Rys. 1]. Ponadto jest ona ściśle związana z systemem zarządzania w rolnictwie, który wiąże się bezpośrednio ze sprzedażą środków produkcji oraz z wykorzystaniem różnego typu usług produkcyjnych.

Podsumowanie

Kontraktacja nadal pełni bardzo ważną rolę w systemie zaopatrzenia przemysłu rolno-spożywczego w surowiec. Zdecydowanie jest ona bardzo ważnym ogniwem w łańcuchu agro-logistycznym, bowiem w jednym miejscu – tj. w obrębie gospodarstwa rolnego lub zakładu przetwórczego - zostaje skupionych wiele jego elementów. Z jednej strony przyczynia się do pogłębiania wzajemnych zależności pomiędzy producentem rolnym a kontraktującym. Natomiast z drugiej jest gwarantem rozwoju agrobiznesu. Ta szczególna mikrologistyka ma ogromne znaczenie w dążeniu producenta rolnego i kontraktującego do osiągnięcia wspólnego celu, jakim jest zysk.

Streszczenie

Umowa kontraktacji jest umową związaną z prowadzeniem działalności wytwórczej w rolnictwie. Od strony prawnej, trzon umowy został zawarty w kodeksie cywilnym. Jednocześnie ustawodawca pozwolił stronom na dość swobodne kształtowanie jej postanowień.

W oparciu o kontraktację jest wytwarzanych i dostarczanych do przemysłu rolno-spożywczego wiele surowców rolnych i produktów żywnościowych. Umowa ta pełni istotną funkcję w łańcuchu agrologistycznym. Zawiera w sobie element planowania, pozyskiwania, kontrolowania i przepływu surowców do dalszego ich przetworzenia bądź sprzedaży.

The cultivation contract as a link in agri-logistics chain

Summary:

The cultivation contract is a contract strictly related with the process of production in agriculture. The Civil Code only outlines its model and lists the essential rights and duties of the parties. Thus the legislator leaves the establishment of its provisions to the both parties.

On a basis of cultivation contract, raw materials for the agro-food industry and food products are supplied. The contract plays a huge role in the agro-logistics chain. It covers such elements as planning, gathering, controlling and flow of the materials that are directed to the processing or sell.

Literatura

- [1]. Domenech G., *Los contartos de integracion agroindusrtial*, C.A.B.A. Argentina, 2010, 33 i n.
- [2]. Janarrelli A.: *I contratti nel sistema agroalimentare*, (w:) *Trattato di diritto agrario*, vol. III Il diritto agroalimantare, 2011, 423 in.

- [3]. Jerzak M.: Zarządzaniem ryzykiem jako czynnik stabilizacji dochodów i poprawy konkurencyjności w rolnictwie, Roczniki Naukowe SERIA, X, 3, 2008, 246-252.
- [4]. Stelmachowski A.: Kontraktacja (w:) System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa, red. J. Rajski, Warszawa, 2004, 249 i n.
- [5]. Szymański W.: Integracja pionowa w rolnictwie, (w:) Encyklopedia Agrobiznesu (red. Woś A.), 1998, 383.
- [6]. Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (Dz. U. L 31 z 1.2.2002, s. 1-24)
- [7]. Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz. U. L 139 z 30.4.2004, s. 1)
- [8]. Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego (Dz. U. L 139 z 30.4.2004, s. 55-205)
- [9]. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93, wraz z późn. zm.)
- [10]. Zdziennicki B.: Zagadnienia prawne kontraktacji, Warszawa, 1978, 34-36.